

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

Бедан В.Б.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

**РОБОЧИЙ ЗОШИТ
для самостійної роботи**

**(для студентів-психологів факультету психології, політології та
соціології)**

Одеса–2020

УДК 159.9.07

**Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
протокол № 2 від 04 грудня 2020 року**

Розробник:

В.Б. Бедан – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

Рецензенти:

М. Й. Казанжи доктор психологічних наук, професор кафедри загальної та диференціальної психології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

М. А. Крюкова – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Національного Університету «Одеська юридична академія»

Бедан В.Б. Експериментальна психологія: Робочий зошит для самостійної роботи студентів-психологів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2021. 75 с.

Робочий зошит призначений для виконання завдань та питань блоку самостійної роботи студентів-психологів. Завдання охоплюють всі основні теми і розділи курсу «Експериментальна психологія». Письмове виконання та опрацювання запропонованих завдань допоможе студентам в узагальненні, закріпленні та перевірці знань з курсу експериментальної психології.

УДК 159.9.07

© Бедан В.Б., 2020

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

(для самостійної роботи)

ПБ

Курс, група, факультет

Викладач:

Практичне заняття 1
ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

План

1. Предмет і об'єкт вивчення експериментальної психології як науки. Історія дослідження експериментальної психології.

2. Теорія в науковому дослідженні.

3. Види наукових досліджень.

Основні поняття: *метод, експеримент, поняття, категорія, факт, інваріант, закон, гіпотеза, теорія, концепція, наукова картина світу, парадигма, науково-дослідницька програма, процедура, принцип верифікації, принцип фальсифікації.*

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.

2. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М., 2005. С. 204.

3. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.

4. Кэмпбелл Дж. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. С. 32–33.

5. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.

6. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.

7. Пучкова, Г.В. Теоретические основы психологического исследования: учеб. пособие. Тольятти:Изд-во ТГУ, 2013. 184 с.

8. Худяков А. И. Экспериментальная психология в схемах и комментариях. СПб.: Питер, 2008. 320 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

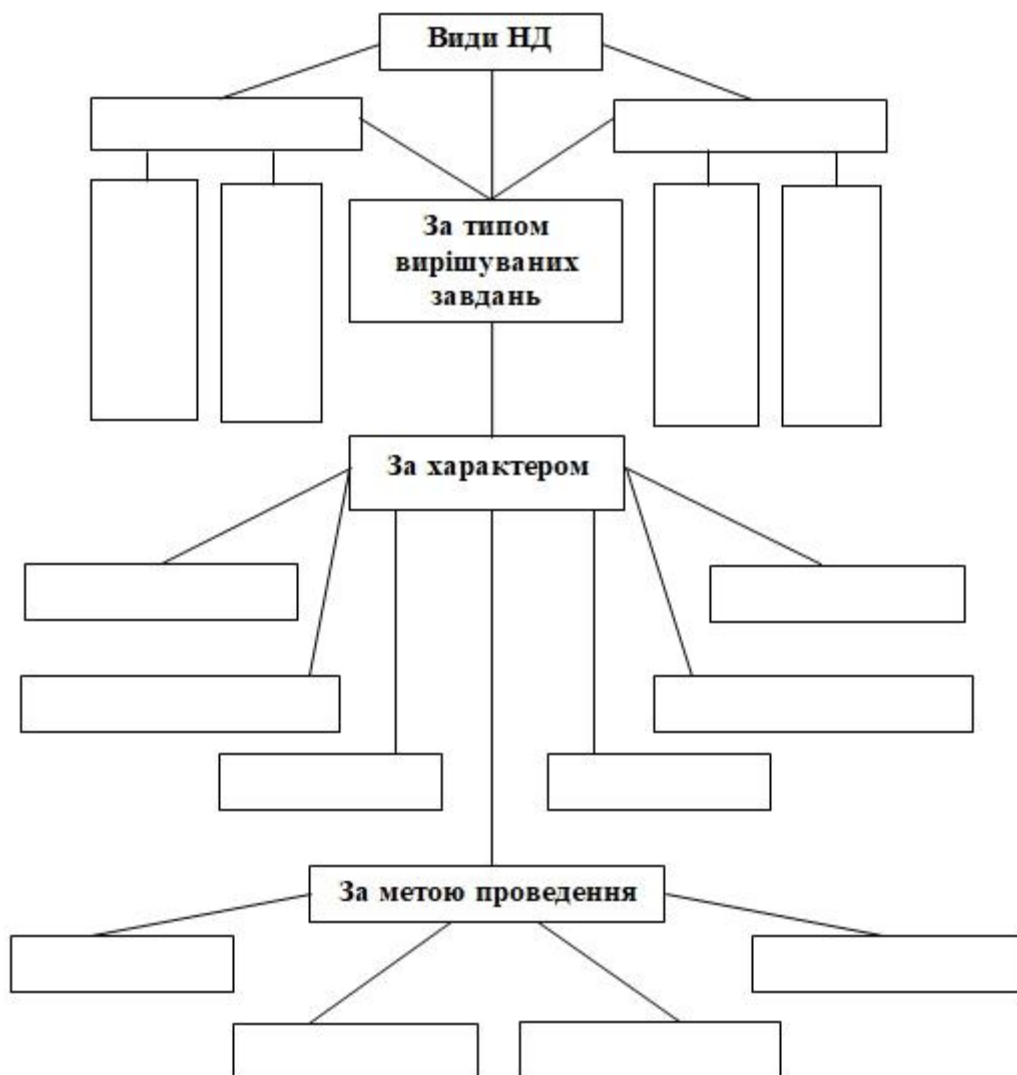
Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. О. Конт виділив три послідовні фази (етапи) в розвитку пізнання світу. Використовуючи рекомендовану літературу, заповніть таблицю, вказавши назву етапу в розвитку пізнання світу і підґрунтя, на якому воно базується.

Етап	Підґрунтя

Завдання 2. Назвіть правила організації і проведення експериментального дослідження в лабораторії В. Вундта.

Завдання 3. Заповніть схему «Види наукових досліджень (НД)» і дайте змістовну характеристику кожному з них.

Завдання 4. Згідно Г.В. Пучкової (2013) «Мета теоретичного дослідження - отримання узагальненого знання про будь-яке психологічне явище. Дослідження засноване на вже наявних в науці описах і поясненнях фактів психічного життя. Рівень цих узагальнень може бути різним: *гіпотеза, концепція, теорія*. В ході «уявного експерименту» ідеалізований об'єкт дослідження ставиться в різні умови, а також аналізується його можливу поведінку шляхом логічних міркувань. Провідні методи теоретичного дослідження: *робота з публікаціями, дискусії та консультації*,

неекспериментальне моделювання, класифікація, систематизація. Теоретичний рівень пізнання реалізується за допомогою понять, законів, принципів. Теорія є система концептів, законів і принципів, яка дозволяє описати і пояснити певний клас явищ і намітити програму дій по їх перетворенню» (с. 18-19). Які методи, на думку авторки, є основними серед теоретичних методів?

– *формалізація* _____

– *аксіоматизація* _____

– *гіпотетико-дедуктивний метод* _____

– *аналіз і синтез* _____

– *індукція и дедукція* _____

– *абстрагування* _____

– *узагальнення* _____

– аналогія _____

– класифікація _____

Завдання 5. Перелічите основні компоненти теорії згідно В.М. Дружиніна.

Завдання 6. Перелічите основні принципи на яких ґрунтується методологія експериментальної психології:

Загальні принципи:

Специфічні принципи:

Теми для презентацій-доповідей «Історія становлення і розвитку експериментальної психології»

1. Історія дослідження експериментальної психології.
2. Розвиток експериментальної психології за кордоном.
3. Френологія, її вплив на становлення експериментальної психології.
4. В. Вундт і перша експериментальна психологічна лабораторія.
5. Внесок Г. Еббінгауза в розвиток експериментальної психології.
6. Внесок Г. Гельмгольца в розвиток експериментальної психології.
7. Внесок психофізики і психометрії в становлення експериментальної психології (Е. Вебер, Г.Т. Фехнер, Ф. Дондерс).
8. Біхевіоризм і експериментальна психологія (Б. Скіннер, Дж. Уотсон і ін.).
9. Вплив гештальтпсихології на розвиток експериментальної психології (Е. Рубін, М. Вертгеймер та ін.).
10. Психоаналіз і його вплив на експериментальну психологію (З. Фрейд, А. Адлер та ін.).
11. Когнітивісти (Ж. Піаже, Дж. Бруннер і ін.) і експериментальна психологія.
12. Внесок Г.І. Челпанова в розвиток експериментальної психології.
13. Основоположники експериментальної психології.
14. Становлення експериментальної психології в Україні.
15. Асоціативний експеримент - історія виникнення та розвитку.
16. Українська психологічна школа, відкриття експериментальних психологічних лабораторій у Харківському, Львівському, Новоросійському університетах.
17. Використання експериментального методу дослідження психіки в роботах Г. Костюка, С. Максименка.
18. Експериментальні дослідження пізнавальної сфери
19. Експериментальні дослідження емоційно-вольової сфери і поведінкових реакцій (А. Бандура, Д. Лі і Е. Аронсон)
20. Експериментальні дослідження особистості (Л. Фестенгер і Дж. Карлсміт; Дж. Дарлі і С. Бетсон).
22. Експериментальне розв'язання питання про роль спадковості і середовища у формуванні людини (Т. Бошарт; В. Денис; Д. Спелт.).
23. Експериментальне вивчення міжгрупових відносин (Серія експериментів М. Шерифа; В. Агеєв)
24. Експерименти з вивчення впливу групи на особистість (Соломон Аш)
25. Експерименти з вивчення феноменів особистісного впливу і міжособистісної взаємодії (С. Мілграм і Дж. Сабіне)
26. Експериментальні дослідження технологічного вибору консультанта і вивчення проблем ефективності консультативного впливу («Вибір психотерапевта» Дж. Поль)
27. Експерименти Соломона Аша вивчення конформізму.
28. Стенфордський тюремний експеримент Філіпа Зімбардо.
29. Специфіка психогенетичних методів, проведення досліджень в психогінетиці.

Додаткова література

1. Великие психологи. Серия исторические силуэты. Ростов-на-Дону, 2000. С. 27-61, 261-288.
2. Марцинковская Т. Д. История психологии. М., 2001. С. 100-111, 240-274.
3. Шульц Д., Шульц С. История современной психологии. СПб., 1998. С. 67-85, 88-107, 112-115.
4. Ярошевский М. Г. История психологии: от античности до середины XX века. М., 1996. С. 199-214, 246-260.
4. Копець Л. В. Класичні експерименти в психології [навч. посіб. для студентів ВНЗ]. Києво-Могилянська академія. К., 2010. 283 с.
5. Роджер Р. Хок. 40 исследований, которые потрясли психологию. Секреты выдающихся экспериментов. СПб.: «прайм-ЕВРОЗНАК», 2003. 416 с. (Проект «Психология-Best»)

Практичне заняття №2
ТЕМА 2. ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ МЕТОДІВ НАУКОВОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІКИ

План

1. Класифікація методів емпіричного дослідження психіки.
2. Організація емпіричного дослідження психіки.
3. Місце експерименту серед емпіричних методів психологічного дослідження. Переваги експерименту як методу психології порівняно із спостереженням. Принципи експериментального дослідження психіки.
4. Роль спостереження у психологічному експерименті.
5. Проблеми експерименту в психології (етичність, штучність, ізоморфізм, проблема подвійної суб'єктності тощо).
6. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження.

Основні поняття: *метод, спостереження, експеримент, інтерпретація, інтерв'ю, бесіда, анкетування, метод поперечних зрізів, контент-аналіз, лонгітюдний метод, етичність, штучність, ізоморфізм, проблема подвійної суб'єктності, ідеальне дослідження, польове дослідження, лабораторний експеримент, природний експеримент, пошуковий, демонстраційний та критичний експеримент, констатуючий і формуючий експерименти, штучний експеримент, квазіексперимент.*

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.
2. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М., 2005. С. 204.
3. Гудвин Дж. Исследование в психологии. 3-е изд. СПб.: Питер, 2004.
4. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.
5. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.
6. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
7. Худяков А. И. Экспериментальная психология в схемах и комментариях. СПб.: Питер, 2008. 320 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте підстави класифікації методів психологічного дослідження Б.Г. Ананьєва

Спостереження*Переваги**Недоліки*

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Завдання 6. Прочитайте текст прикладів досліджень на підставі спостереження. Використовуючи знання класифікації видів спостереження, охарактеризуйте вид спостереження який застосовано в кожному випадку. На цих прикладах поясніть відмінність спостереження як *методу* і *методики*.

1. У 60-і роки Джейн Гудолл вивчала особливості життя диких шимпанзе. У процесі досліджень спостерігач зазвичай тихо сидів в хащах, поки об'єкти, звикнувши до нього, не переставали звертати уваги на дивного глядача і не поверталися до звичного способу дій. При цьому в декількох випадках були зафіксовані на плівку епізоди, які свідчать про те, що шимпанзе використовують і навіть виготовляють знаряддя праці. Зокрема, очистивши від листя прутик, вони повільно опускали «вудку» всередину термітника. Комахи, що вчепилися в чужорідний предмет, витягувалися вгору і поїдалися хитромудрими ловцями ... (цит. за Линдبلاد Я. Человек - ты, я и первозданный. М., 1991.).

2. У відомому дослідженні Курта Левіна досліджувані перебували 10-15 хвилин в порожній кімнаті, очікуючи, що за ними ось-ось зайдуть, і не підозрювали про те, що проводилося спостереження. Кожна доросла людина, опинившись в такій ситуації, починає розглядати навколишні речі; її дії визначалися тим, що вона бачить. Коли вона бачить годинник, що лежать на столі, вона дивиться, скільки часу, лист викликав у людини бажання дізнатися, кому він адресований, різнобарвні паперові стрічки, що висять на вікнах - посмикати за них і т.д. Речі ніби притягували до себе, зумовлюючи поведінку, яку К. Левін назвав польовою. За спогадами учениці К. Левіна Б.В. Зейгарник, тільки один літній професор не виявив польової поведінки: поглинений своїми думками, він сів у крісло, дістав з портфеля рукопис і занурився в читання. Це було винятком; як правило, в деяких ситуаціях ми всі поводимося по типу польової поведінки, відчуваючи притягальну силу речей (цит. за Кулагина І. Ю. *Возрастная психология*. М., 1996).

3. Разом з колегами Леон Фестінгер на кілька тижнів приєднався до групи послідовників м-с Кітч, яка чекала швидкого кінця світу. Лідер секти стверджувала, що знаходиться в контакті з жителями планети Кларіон, які на літаючих тарілках врятовують обраних від чергового потопу. Вчені зацікавилися тим, як поведе себе група, коли прогноз не збудеться. Щоб не розсекречувати себе, вони спочатку вели записи почутого по пам'яті, пізніше для цієї мети була використана ванна кімната (цит. за Гудвін Дж. *Исследование в психологии*. СПб., 2004.)

4. Коли чоловіки і жінки разом перебувають в громадському місці, то нерідко можна спостерігати, як вони торкаються один до одного. Халл і Векіо (1990) задалися питанням: Хто частіше ініціює дотики, чоловіки чи жінки? Чи виявляються статеві відмінності в типах дотиків? Чи існують в цьому вікові відмінності? Автори вважали, що в різностатевих парах ініціювати дотик будуть в основному чоловіки, оскільки у них бажання бути сильним і контролювати ситуацію вище, ніж у жінок. Для опису того, що відбувається спостерігачі використовували портативні записуючі пристрої і невеликі хронометри, що видають сигнал кожні 10 секунд. Щоб оточуючі не чули сигналів хронометрів (щоб проводити спостереження непомітно), спостерігачі користувалися навушниками. Інтервал між сигналами використовувався для запису інформації про поведінку конкретної пари. По-перше, оцінювався їх вік (з кроком в 10 років); далі записувалося, торкалися вони один до одного на початку інтервалу, по ходу запису або взагалі не торкалися. Якщо дотик був, записувалося, які частини тіла стикалися і яким чином (наприклад, люди могли триматися за руки). На закінчення фіксувалося, хто з двох людей доторкнувся першим. Для різностатевих пар дотику кодувалися як ініційовані чоловіком (ЧЖ) або жінкою (ЖЧ). На своє здивування вчені не виявили ніяких відмінностей: в цілому, кількість дотиків ЧЖ дорівнювала кількості дотиків ЖЧ. Але більш ретельний аналіз дав цікаві результати. У більш молодих пар, особливо у людей молодше 30 років, частіше спостерігалися дотики у ЧЖ. У старших пар спостерігалось зворотнє: жінки частіше ініціювали дотик (цит. за Гудвін Дж. Исследование в психологии. СПб., 2004.)

Завдання 7. Назвіть причини типових помилок спостереження та розкрийте зміст.

Помилки спостереження	Зміст

Теми для доповідей

1. Експеримент у віковій і педагогічній психології (експеримент Троніка «Закам'яніле обличчя», лонгітюд А. Гезелл, В. Штерн, В. Прейер, експеримент Т. Бошарта, Каліфорнійський лонгітюд, «Малюк Альберт»).
2. Експеримент у сфері бізнесу (експерименти Р. Чалдіні).
3. Експеримент у сфері праці та управління (експерименти Е. Мейо, експеримент Нормана Триплетта).
4. Експеримент у медичній галузі (експерименти вивчення впливу навіювання та самонавіювання на процес одужання).
5. Експерименти в соціальній психології (експерименти С.Мілграма, С.Аша).

Індивідуальне завдання

Скласти «Поведінковий портрет» за даними спостереження

Мета завдання: спираючись на дані тривалого (два тижні) прихованого включеного польового спостереження потрібно скласти поведінковий портрет свого однокласника з метою подальшої ідентифікації його з об'єктом спостереження.

Хід виконання завдання

1. На занятті Ви отримуєте картки з прізвищем об'єкта спостереження (студентів Вашої групи, які відібрані випадковим чином) за принципом 3-4 спостерігача на один об'єкт спостереження. **Необхідною і обов'язковою вимогою є збереження таємниці щодо того, хто за ким спостерігає.** Таким чином, кожному спостерігачеві стає відомий тільки власний об'єкт спостереження. Завдання виконується протягом двох занять з інтервалом в два тижні, протягом якого проводяться необхідні спостереження.

2. Виконання завдання починається зі складання поведінкового портрета за наявним у Вас досвідом спілкування з об'єктом спостереження і дані, що накопичені в результаті повсякденних, життєвих спостережень за його поведінкою, тобто дати настільки точно і докладний опис його поведінки, щоб можна було однозначно ідентифікувати «портрет» з тим, хто є об'єктом спостереження. Слід підкреслити, що в «портреті» повинні бути повністю виключені будь-які згадки характерних, відмінних рис зовнішності спостережуваної особи (тату, пірсинг, специфічний колір волосся тощо). На складання перших «поведінкових портретів» дається близько півгодини. Вказівки до цього опису:

а) складається в довільній формі, можливі вживання порівнянь, літературних оборотів тощо;

б) має стосуватися як можна більшого числа сторін і рис поведінки;

в) може стосуватися будь-яких особливостей поведінки об'єкта спостереження, починаючи з характерних жестів і міміки і закінчуючи найбільш загальними характеристиками поведінки (наприклад, способи вирішення складних завдань і т.п.);

г) не повинно містити в собі вказівок на специфічні риси зовнішності спостережуваного, за якими він легко упізнається і безпомилково ідентифікується; а також суджень і оцінок спостерігача щодо особистості спостережуваної людини, так само слід відмовитися в описах від спроб «проникнути у внутрішній світ» спостережуваного.

3. Протягом двох тижнів щодня Ви спостерігаєте за своїм об'єктом, намагаючись зафіксувати якомога більше інформації для складання «портрету». Спостереження повинно по можливості охопити поведінку об'єкта в різноманітних ситуаціях, висвітлити його з різних сторін. Спостерігати слід відкрито, тактовно, намагаючись, щоб спостережуваний не помічав факту спостереження, щоб спостереження не спотворило його природної поведінки, а його вплив на ситуацію спостереження був мінімальним. **Результати спостереження фіксуються в щоденнику спостережень, який ведеться відповідно до ставляться до таких щоденників**

вимогами. До другого заняття Ви повинні надати щоденник спостережень і написаний на основі систематичних, відносно тривалих спостережень другий «портрет» випробуваного, який додається до даної контрольної роботи у вигляді Додатку або окремого документа в електронній або паперовій формі.

Вимог щодо ведення щоденника спостережень

За змістом: Будь-яке явище, що спостерігається має бути зафіксовано в записах спостерігача по можливості в тому вигляді, в якому воно існувало в реальності. Записи спостережень повинні виконувати функцію фіксуючого засобу, бути точними і повними, що згодом забезпечить їх правильне тлумачення. Необхідно уникати записів вражень і різноманітних суджень самого спостерігача з приводу якихось побачених ним, але не відображених в щоденнику явищ.

За оформленням: У процесі фіксації даних спостереження рекомендується використовувати в якості щоденника окремий зошит. На першій сторінці записуються стать і вік спостережуваної людини, ім'я та прізвище спостерігача. Кожен запис в щоденнику розпочинається зазначенням дати, часу і тривалості спостереження, згадується також день тижня. Рекомендується залишати широкі поля на сторінках, де ведуться дані записи спостереження, що досить зручно для наступних зауважень спостерігача і попереднього аналізу спостерігалися фактів. Крім фактів спостереження і суджень спостерігача по їх приводу в щоденнику не повинно міститися жодних інших записів.

4. За даними спостереження, складається підсумковий портрет, що включає приклади конкретних ситуацій, що сталися за період спостереження. Студенти аналізують, наскільки портрет, отриманий в результаті систематичного спостереження, відрізняється від портрета, створеного на основі попереднього досвіду спілкування з об'єктом спостереження. Виконане завдання оформляється як письмовий звіт. Особа за якою спостерігають в тексті позначається як «об'єкт» і «він» (незалежно від статевої приналежності).

5. На занятті студенти зачитують розроблені ними поведінкові портрети, а їх однокласники намагаються визначити, кому належить кожне опис. Визначається ступінь згоди спостерігачів, тобто, наскільки сходяться / розрізняються поведінкові портрети одного «об'єкта», складені різними спостерігачами; обговорюються можливі причини цього. У об'єктів спостереження з'ясовується, чи помітили вони, що за ними велося спостереження, якщо так, то за якими ознаками.

6. Письмовий звіт по всіх етапах роботи (пункти 2 - 5 даного завдання) включається в **Контрольну роботу**.

3. Написати звіти про виконання даного завдання. До звіту обов'язково додається щоденник спостережень. Коротко формулюються висновки, в яких містяться відповіді на питання, поставлені в якості цілей завдання.

Обговорення результатів

Порівнюються описи з першого і другого «портрета», на їх основі робиться спроба ідентифікувати випробуваного. Перераховуються і

класифікуються типи ознак, використаних в «портретах». Аналізуються відмінності між першим і другим «портретами» і їх можливі причини.

Методика

«Поведінковий портрет» за даними спостереження

Спираючись на дані тривалого прихованого включеного польового спостереження, складіть «поведінковий портрет» дорослої людини з метою подальшої ідентифікації його зі спостережуваним. У «портреті» повинні бути виділені риси поведінки людини - риси головні, найбільш характерні, індивідуальні та другорядні, малохарактерні, загальні; їх співвідношення має бути правильно відображено в цілісному поведінці людини, без мозаїчності і схематизації.

Основні лінії спостереження і параметри «поведінкового портрета»

В якості плану нестандартизованого спостереження Вам пропонуються основні параметри «поведінкового портрета»:

- *Окремі особливості зовнішнього вигляду*, що мають значення для характеристики спостережуваного об'єкта (стиль одягу і зачіски, наскільки він прагне в своєму зовнішньому вигляді «бути таким, як усі» або виділятися, притягати до себе увагу; байдужий до свого виду або надає йому особливого значення). Які елементи поведінки це підтверджують, в яких ситуаціях?

- *Пантоміміка* (постава, особливості ходи, жестикуляції, загальна скутість або, навпаки, свобода рухів, характерні індивідуальні пози).

- *Міміка* (загальний вираз обличчя, стриманість, виразність міміки, в яких ситуаціях міміка буває особливо жвавою, в яких - скутою).

- *Мовна поведінка* (мовчазність, балакучість, багатослівність, лаконізм; стилістичні особливості, зміст і культура мови; інтонаційне багатство, включення в мову пауз, темп мови).

- *Поведінка по відношенню до інших людей* - положення в колективі і ставлення до цього, спосіб встановлення контакту, характер спілкування (ділове, особистісне, ситуативне, співпраця, егоцентризм), стиль спілкування (авторитарний, з орієнтацією на співрозмовника, з орієнтацією на себе), позиція в спілкуванні (активна, пасивна, споглядальна, агресивна, прагнення до домінантності); наявність протиріч в поведінці - демонстрація різних, протилежних за змістом способів поведінки в однотипних ситуаціях (в яких?).

- *Поведінкові прояви ставлення до себе* (до своєї зовнішності, недоліків, переваг, можливостям, до своїх особистих речей).

- *Поведінка в основній діяльності* (навчання).

- *Приклади характерних індивідуальних вербальних штампів*, а також висловлювань, що характеризують кругозір, інтереси, життєвий досвід.

Оформлення звіту. Звіт про завдання будується за наступною схемою:

1. Введення. Дається короткий опис завдань роботи.

2. Методика. Викладаються способи збору матеріалу для складання «портрету», порядок спостережень за випробуванням і фіксації даних в щоденнику.

3. Результати. Наводяться перший і другий, а також ще один «поведінковий портрет» того ж об'єкта, але складений іншим спостерігачем.

4. Обговорення результатів. Перераховуються і кваліфікуються типи ознак, використаних в портретах. Аналізуються відмінності між першим і другим «портретами» і їх можливі причини. Проводиться порівняльний аналіз двох «портретів» одного і того ж об'єкта, запропонований двома різними спостерігачами, одним з яких є автор звіту. Окремо аналізуються типи ознак, що викликали розбіжності у спостерігачів. Обговорюються особливості польового нестандартизованого спостереження, допущені помилки, способи поліпшення якості даних спостереження.

5. Висновки. Коротко формулюються висновки, отримані під час обговорення результатів.

6. До звіту обов'язково додається щоденник спостережень.

Практичне заняття №3
ТЕМА 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ
План

1. Експеримент як спільна діяльність досліджуваного та експериментатора.
2. Психологічні проблеми експериментального спілкування
3. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження.
4. Способи контролю впливу факторів, пов'язаних з досліджуванним, на результати експерименту.

Основні поняття: *артефакт спілкування, «ефекти очікування», «мотивація експертизи», «ефект плацебо», «ефект Хотторна», «ефект аудиторії», «ефект Пігмаліона», «ефект Зайонца», етичний кодекс психолога*

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.
2. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М., 2005. С. 204.
3. Горбунова В. В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень. Практична психологія. Соціальна робота. № 3. 2005. С. 18–23.
4. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.
5. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.
6. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Психологічний експеримент - _____

Завдання 2. Надайте відповідь в чому полягає відмінність психологічного експерименту від інших психологічних методів

Завдання 7. Спробуйте визначити, які з названих комунікативних ефектів проявилися в наведених нижче випадках.

1) Кількох досвідчених експериментаторів попросили зафіксувати особливості поведінки щурів в серії дослідів. При цьому одним з них сказали, що вони працюють зі спеціально виведеною лінією «особливо розумних тварин»; а іншим дали зрозуміти, що їм доведеться мати справу з «особливо дурними». Насправді всі щури були приблизно однаковими, а іноді навіть одними і тими ж. Проте, результати експериментів помітно відрізнялися один від одного ... (за Ж. Годфруа)

2) В одному з експериментів, спрямованих на вивчення впливу умов роботи на продуктивність праці, дослідники зіткнулися з нез'ясовним на перший погляд фактом: зростання продуктивності праці став відзначатися не тільки в експериментальній групі, але і в контрольній, де ніяких поліпшень умов роботи не проводилося. Коли ж всі нововведення, пов'язані зі зменшенням трудового дня, додатковими вихідними, кращої освітленістю цеху, підвищенням оплати і т. д., були скасовані, то і в експериментальній

групі рівень продуктивності виявився дещо вищим, ніж до початку досліджень (за Г. М. Андрєєва) _____

3) Перевірялася гіпотеза про те, що підвищене орієнтування жінок з певними особистісними якостями на поведінку експериментатора-чоловіка призводить до того, що у них актуалізуються сексуально забарвлені асоціації при виконанні завдань. Було дві групи: експериментальна - жінки з істеричною акцентуацією, контрольна - без акцентуації. Експериментальний вплив – поведінка чоловіка-експериментатора, який реалізовував різну ступінь «зваблювання», яка полягала в наступному: а) особисті та схвальні зауваження про те, що йому подобається у досліджуваній; б) забезпечував фізичний контакт - торкався до руки, коли вів її в експериментальну кімнату; в) замикав двері кімнати «для забезпечення інтимної обстановки». У контрольній групі він нічого не робив. (Тобто, маємо 4 види ситуацій). Далі досліджувані повинні були виконувати завдання на зорове розпізнавання невизначеного матеріалу (нейтрального і сексуально пофарбованого - слово «пол») і заучувати парні асоціації. У групі «істеричних» вербальне наuczіння при сексуально забарвлених асоціаціях йшло значно швидше, особливо при спокусливій поведінці експериментатора. Але в контрольній групі така поведінка експериментатора ніяк не впливала на результати. Головний експериментальний ефект полягав в тому, що фактор спокушайтесь поведінки експериментатора не впливав на показники в контрольній групі, але мав істотний вплив на показники виконання завдань групою жінок з акцентуаціями характеру. Ці досліджувані у відповідній експериментальній ситуації значно збільшували показники сексуальної трактування двозначних стимулів.

Завдання 2. Дружинін В.М. (2000) виділяє чотири типи науково-практичних завдань (ситуацій). Розкрийте сутність кожного з них та наведіть приклади застосування в психологічній практиці.

Тип 1. _____

Тип 2. _____

Тип 3. _____

Завдання 4. Розкрийте сутність поняття «дебрифінг» в контексті етики психологічного дослідження. Опишіть дві головні цілі дебрифінгу.

Завдання 5. Прочитайте текст та надайте відповіді на питання.

Студент писав роботу, присвячену обману, і читав книгу Пола Екмана «Обман» (*Paul Ekman, Telling Lies, 1985*). Він прочитав про поширені ситуації, коли людина насправді говорить правду, але при цьому так хвилюється, що виглядає, ніби обманює:

... Інше настільки ж важливе джерело проблем, що призводить до зневіри в правду, - це помилка Отелло. Вона виникає, коли, намагаючись викрити в обмані, не усвідомлюють, що якщо людина яка говорить правду перебуває у стресовому стані, то може здаватися, що вона бреше.

... Чесні люди можуть побоюватися, що їм не повірять, і цей страх можна прийняти за боязнь брехуна бути розкритим ...

Я назвав цю помилку ім'ям Отелло, тому що сцена вбивства в шекспірівській п'єсі - це чудовий і дуже відомий приклад подібної помилки ... (Ekman, 1985, p. 169-170).

Студентська курсова робота про брехню містила наступний параграф:

Невіра в правду - це ще одна проблема правильного розпізнавання обману. Іноді людина, яка намагається викрити когось у брехні не враховує, що якщо той, хто говорить правду перебуває у стресовому стані, то може здатися, що він бреше. Цей феномен відомий як помилка Отелло. Таким чином, іноді можна говорити правду, але при цьому побоюватися, що вам ніхто не повірить. Внаслідок цього ви будете виглядати як людина, що боїться бути розкритою.

Отримавши перевірену роботу, студент був шокований, що професор звинуватив його в плагіаті і поставив незадовільну оцінку (за Гудвин, 2004).

Як Ви думаєте, чому це сталося? Як би ви змінили цей параграф, щоб не було зроблено звинувачення в плагіаті?

Завдання 6. Ознайомтесь з експериментом Стенлі Мілграма «Підпорядкування авторитету» (1963). Уявіть, що ви хочете в наш час вивчити особливості підпорядкування авторитету і плануєте використовувати процедуру, подібну розробленої Мілграмом. Зокрема, вашою метою є перевірити, чи повторяться результати, отримані в оригінальному дослідженні, 50 років потому. Як ви обґрунтуєте експеримент для дослідницького комітету і які зміни внесете в процедуру Мілграма?

Завдання 7. Надайте відповідь. Ким вперше був запропонований принцип фальсифікації наукового знання? У чому його суть? На прикладі найбільш відомого в експериментальній психології історії з «розумним Гансом», розкажіть як була реалізована стратегія фальсифікації.

Практичне заняття №5
ТЕМА. ГІПОТЕЗА В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ
ПСИХІКИ

План

1. Поняття про гіпотезу в науковому дослідженні психіки. Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті.
2. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.
3. Види гіпотез у психологічному експерименті. Контргіпотеза і третя конкуруюча гіпотеза.
4. Принцип фальсифікації і верифікації наукових гіпотез. Емпіричні гіпотези про феномен; про зв'язки між феноменами; про каузальні зв'язки тощо.
5. Статистичні гіпотези. Гіпотеза про подібність (нуль-гіпотеза) і гіпотеза про відмінність. Статистичні рішення: помилки 1-го і 2-го роду та можливості їхньому запобіганню.

Основні поняття: *гіпотеза, теоретична гіпотеза, експериментальна гіпотеза, статистична гіпотеза, нуль-гіпотеза, принцип верифікованості, принцип фальсифікованості, контр гіпотеза, третя конкуруюча гіпотеза, точна експериментальна, експериментальна гіпотеза про максимальну (або мінімальну), експериментальна гіпотеза про абсолютні та пропорційні, експериментальна гіпотеза з одним відношенням, комбінована експериментальна гіпотеза.*

Література

1. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М.: Изд-во МГУ, 1982. С. 217-265.
2. Гудвин Дж. Исследование в психологии. СПб., 2004. 558 с.
3. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. СПб.: Питер, 2000. С. 11-24.
4. Корнилова Т. В. Введение в психологический эксперимент. 2-е изд. М.: Изд-во МГУ; Изд-во ЧеРо, 2001. С. 80-98, 123-131.
5. Максименко С.Д., Носенко Е.Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус): Навч. Посіб. К.:МАУП, 2002. 128 с.
6. Фресс П. Экспериментальный метод. Экспериментальная психология. [Под ред. П. Фресса, Ж. Пиаже]: Вып. 1-2. М.: Прогресс, 1966. С. 99-119.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Надайте змістову характеристику видам гіпотез у психологічному експерименті: (за походженням)

Теоретична гіпотеза _____

Експериментальна гіпотеза _____

Статистична гіпотеза _____

Види експериментальних гіпотез (за змістом):

Нуль-гіпотеза _____

Завдання 4. Назвіть варіанти експериментальних гіпотез, виділених Р. Готтсданкером, дайте коротку характеристику кожної з них. Заповніть таблицю.

Назва гіпотези	Зміст

Завдання 5. Поясніть сутність принципів *верифікованості* та *фальсифікованості* наукових гіпотез.

Завдання 6. Опишіть суть перевірки гіпотези і поясніть відмінності між помилками 1-го і 2-го роду.

Практичне заняття №6
ТЕМА. ЗМІННІ У ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.
ВИМІР ЗМІННИХ
План

1. Види змінних у експериментальному дослідженні психіки. Проблема виміру змінних.
2. Психологічні шкали.
3. Емпіричні методи виміру змінних у психологічному експерименті.
4. Міри зв'язку і міри відмінностей результатів у експериментальному дослідженні психіки.
5. Види змішувань змінних. Ефект послідовності при маніпулюванні незалежною змінною.
6. Експериментальний контроль змінних у психологічному дослідженні.

Основні поняття: *змінні, залежні незалежні змінні, додаткові змінні, ситуаційні змінні, інструктивні змінні, персональні змінні, якісні змінні, кількісні змінні, елімінація, створення константних умов, балансування, контрбалансування, рандомізація.*

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.
2. Гудвин Дж. Исследование в психологии: методы и планирование. 3-е изд. СПб.: Питер, 2004. 558 с: ил. (Серия «Мастера психологии»).
3. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.
4. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.
5. Любякин А. А. Планирование психологического исследования. Учебно-методическое пособие. Екатеринбург. Издательство Уральского университета. 2014. 52 с.
6. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
7. Мартин Д. Психологические эксперименты. СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002. 480 с.
8. Худяков А. И. Экспериментальная психология в схемах и комментариях. СПб.: Питер, 2008. 320 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Заповніть таблицю «Види змінних в експериментальному дослідженні психіки», вказуючи змістовну характеристику та її прояви.

Змінна	Зміст	Прояви
Незалежна		
Залежна		
Проміжна		
Контрольована		

Завдання 2. В.М. Дружинін (2004) виділяє 4 групи незалежних змінних (НЗ). Надайте їх змістовну характеристику

Завдання 3. Назвіть види залежних змінних (ЗЗ) в психологічному експерименті (*за способом виміру*)

Завдання 4. Надайте характеристику класифікації змінних за Д. Кемпбеллом (1980, с. 100).

Завдання 5. Проаналізуйте думку Ю.М. Забродіна (1990), який вважає, що «основу експериментального методу становить процедура контрольованої зміни реальності з метою її вивчення, що дозволяє досліднику увійти з нею в безпосередній контакт». Що слід розуміти під терміном «*контроль змінних*», який часто зустрічається в літературі по експериментальній психології?

Завдання 6. Охарактеризуйте способи контролю впливу зовнішніх («інших») змінних на результат експерименту

Завдання 7. Вимірювання змінних — операція, завдяки якій числа (чи інші символи) приписуються об'єктам дійсності так, щоб встановити відповідність між властивостями чисел і об'єктів. Проаналізуйте типи шкал

вимірювання (за С. Стівенсом) та особливості їх застосування у психодіагностиці. Заповніть таблицю.

Назва шкали	Характеристика

Завдання 8. Прочитайте тексти про наукові дослідження (Гудвін, 2004). Для кожного з наведених нижче досліджень визначте, яка шкала вимірювань була використана при вимірюванні характеристик поведінки.

Експеримент Стенлі Шехтера

Стенлі Шехтер вивчав вплив стана тривожності на конструкт, названий афіліація (бажання перебувати разом з іншими). У 1959 році дослідник провів експеримент в якому взяли участь жінки. Половині жінок, він сказав, що в експерименті буде вивчатися психологічна реакція на сильний електричний ток, а іншим - що розряд буде дуже слабким і стане лоскотно. Після того як жінок в обох групах поінформували про майбутнє випробування, їх попросили почекати 10 хвилин, поки налаштовується обладнання, і запитали, як вони вважають за краще чекати, разом з іншими; на самоті, або ж не мають в цьому відношенні переваг. Насправді Шехтера цікавила відповідь саме на це питання, і експеримент був закінчений після

того, як учасниці висловилися. Які ж були результати? Ті, хто очікував сильного шоку, вважали за краще чекати разом з іншими, а ті, хто очікував слабкого - в основному не мали переваг. Шехтер розділив всі дані на шість категорій і підрахував кількість людей, що потрапляють в кожен з них в залежності від того: а) якої сили електричний розряд вони очікували отримати і б) як вони відповіли на ключове питання. _____

Дослідження Корна, Девіса і Девіса (Korn, Davis, and Davis)

Дане дослідження було проведене в 1991 р. Істориків психології та завідувачів кафедр попросили назвати 10 психологів, чий роботи, на їхню думку, найбільш важливі, і розташувати їх в ряд. Було потрібно скласти два ряди: один з десяти психологів, кращих «в усі часи», і інший - із сучасників. Потім результати узагальнили. Хто ж був першим в списку? І істориками, і завідувачами кафедр найвидатнішим сучасним психологом був визнаний Б.Ф. Скіннер. При цьому завідувачі кафедр назвали Скіннера і найкращим психологом в історії, а історики, схильні віддавати перевагу психологів більш ранніх періодів, помістили Скіннера на дев'яте місце, а на перше - Вундта. _____

Есперимент Шелдона

В роботі Шелдона вражає його спроба визначити статуру за допомогою точної шкали вимірювань. Вивчивши 4000 фотографій оголених чоловіків (студентів коледжу), він і його дослідницька група розробили класифікацію типів статури за допомогою трьох шкал, що мають по 7 поділок (7-бальна шкала). Кожна шкала відображала ступінь вираженості у людини одного з ідеальних антропометричних типів: ендоморфного (огрядний), мезоморфного (м'язистий) і екторморфного (худий). Передбачалося, що кожна людина несе в собі всі три типи, виражені в різному ступені, зазвичай з переважанням одного з них. Так, дуже повний чоловік позначався як 7-1 -1, дуже худий - як 1-1-7, а Арнольд Шварценеггер - як 1-7-1.4-4-4, що позначало гармонійну статуру. Набір чисел, які відповідають конкретній людині, називався його «соматотипом». Після вимірювань соматотипа Шелдон зайнявся визначенням типів особистості, які також, на його думку, можна розділити на 3 категорії і оцінити за 7-бальною шкалою, узагальнюючої результати різних тестів особистості. _____

Практичне заняття №7
ТЕМА. ВАЛІДНІСТЬ І НАДІЙНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТУ
План

1. Поняття валідності експерименту і валідності психодіагностичного тесту. Види валідності: внутрішня (операціональна, конструктна), зовнішня (екологічна валідність), прогностична валідність.

2. Аналіз факторів, що загрожують внутрішній і зовнішньої валідності експериментального дослідження.

3. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка; репрезентативність вибірки. Стратегії відбору досліджуваних у вибірку.

Основні поняття: *валідність, зовнішня валідність, її різновиди: екологічна валідність, змістовна валідність, критеріальна валідність, внутрішня валідність, її різновиди: конструктна валідність, операційна валідність, генеральна сукупність, популяція, експериментальна вибірка, рандомізація, надійність експерименту, репрезентативність.*

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.

2. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. М., 2005. С. 204.

3. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.

4. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.

5. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. М.: Прогресс, 1980.

6. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.

7. Мартин Д. Психологические эксперименты. СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002. 480 с.

8. Худяков А. И. Экспериментальная психология в схемах и комментариях. СПб.: Питер, 2008. 320 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Визначте поняття внутрішньої і зовнішньої валідності за допомогою понять про *ідеальний, нескінченний експеримент і експеримент повної відповідності*.

Операційна валідність _____

Очевидна валідність _____

Прогностична валідність _____

Екологічна валідність _____

Завдання 3. Заповніть таблицю, перерахувавши основні чинники, які згідно Д. Кемпбелла (*Кэмпбелл, 1980.*) можуть загрожувати внутрішньої і зовнішньої валідності експерименту.

Внутрішня валідність	Зовнішня валідність

Завдання 4. Прочитайте текст, оберіть правильний варіант відповіді та обґрунтуйте свій вибір.

Дослідник провів вимірювання сором'язливості і виявив, що студенти, які отримали високі оцінки, також мають високий показник інтроверсії за відомою шкалою інтроверсії-екстраверсії. Такі результати найкраще ілюструють: 1) очевидну валідність; 2) критеріальну валідність; 3) надійність; 4) конструктної валідність.

Завдання 7. За допомогою таблиці випадкових чисел, зробіть випадкову вибірку з вашої групи. Повторіть дану вправу, зробивши розширену вибірку, яка відобразить кількість чоловіків і жінок у вашій групі.

2	2	1	7	6	8	6	5	8	4	6	8	9	5
1	9	3	6	1	7	5	9	4	6	1	3	7	9
1	6	7	7	2	3	0	2	7	7	0	9	6	1
7	8	0	3	7	6	7	1	6	1	2	0	4	4
0	3	2	8	1	2	2	6	0	8	7	3	3	7

Табл.1

2	2	<u>1</u>	<u>7</u>	6	8	<u>6</u>	<u>5</u>	<u>8</u>	4	6	8	9	5
1	9	3	6	1	7	5	9	4	6	1	3	7	9
1	6	7	7	2	3	<u>0</u>	<u>2</u>	7	7	0	9	6	1
7	8	<u>0</u>	<u>3</u>	7	6	7	1	6	1	2	0	4	4
0	3	2	8	<u>1</u>	<u>2</u>	2	6	<u>0</u>	<u>8</u>	7	3	3	7

Табл. 2

Завдання 8. Припустимо, що Ви вирішили, використовуючи метод опитування, з'ясувати ставлення студентів до різних навчальних предметів. Всіх студентів свого вузу Ви опитати, ймовірно, не зможете, тому вирішили скласти вибірку кількістю 100 осіб. Як Вам слід вчинити, складаючи вибірку. Оберіть варіант відповіді із запропонованого переліку та обґрунтуйте свій вибір.

- (1) Вибрати «круглих відмінників» і питати про їх думку.
- (2) Опитувати невстигаючих студентів.

(3) Опитувати студентів, які з усіх предметів показують досить середні результати, не проявляючи жодних переваг.

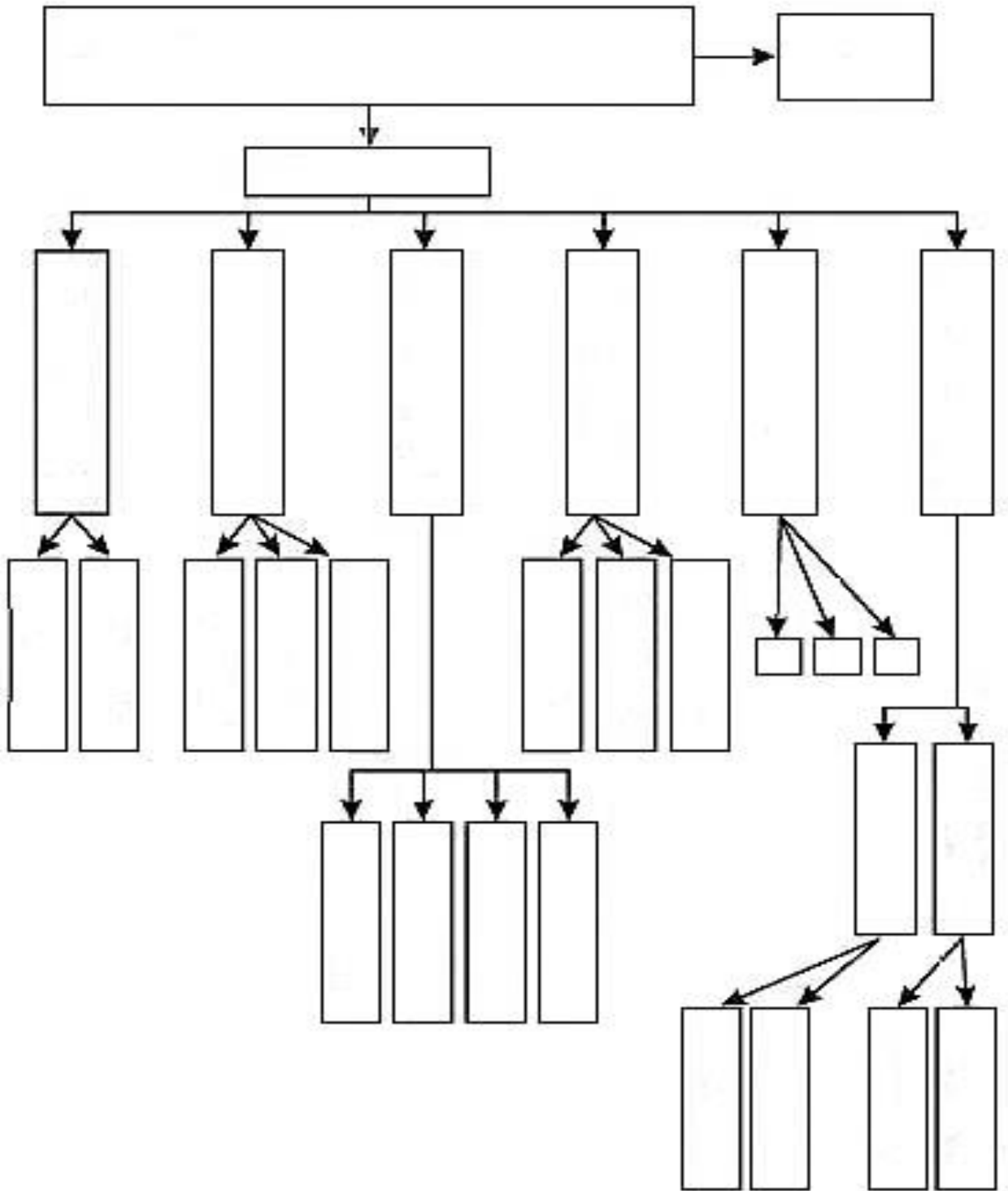
(4) Опитувати студентів, які досягають великих або видатних успіхів тільки в якихось певних предметах, а по іншим показують середні або погані результати.

(5) Опитувати студентів, найбільш активно беруть участь в громадській роботі.

(6) Опитувати старост, як представників всієї групи.

(7) Скласти вибірку так, щоб до неї увійшли представники всіх перерахованих груп студентів і в тих пропорціях, в яких вони зустрічаються в реальності.

Завдання 3. Заповніть схему «Результати емпіричного дослідження»
(Худяков, 2008. с. 136)

Завдання 4. Визначте основні форми планування експерименту

Завдання 5. Ознайомтесь з типами експериментальних планів (мета, переваги і недоліки), використовуючи лекційний матеріал і запропоновані літературні джерела та охарактеризуйте:

Прості (однофакторні) плани _____

Плани для багаторівневих експериментів _____

Факторні плани _____

Доекспериментальні плани _____

Квазіекспериментальні плани _____

Плани ex post facto _____

Завдання 6. За якими ознаками план «істинного» експериментального дослідження відрізняється від інших?

Завдання 7. Надайте характеристику *типам* експериментальних досліджень:

Завдання 8. Уявіть собі, що Вам необхідно провести емпіричне дослідження на тему «Вплив музики на емоційний стан людини». Визначте структурні елементи психологічного дослідження.

- 1. Назва дослідження: _____
- 2. Мета дослідження: _____

- 3. Гіпотеза: _____

-
-
4. Об'єкт дослідження: _____
5. Предмет дослідження: _____
6. Залежна змінна: _____
7. Незалежна змінна: _____
8. Завдання дослідження: _____
-
-
-
-
-
9. Методи і процедури: _____
-
-
-
-
10. Значимість дослідження: _____
-
-
-
-

Завдання 9. Прочитайте наступний приклад експерименту та надайте відповіді на питання.

У даному експерименті співставляється результат еквівалентних груп: контрольної — до виміру, експериментальної — після виміру. Групи рандомізовані, а вимір до і після впливу в різних групах полегшує контроль зовнішньої валідності.

Мета експерименту - дослідити ефект викладання курсу психології для українських студентів англійською мовою порівняно зі студентами, які слухали цей курс рідною мовою.

Таке порівняння проведено у Дніпропетровському національному університеті, де певний час існувала підготовка психологів за подвійним фахом з додатковим вивченням англійської мови. Експеримент був організований так. На факультеті психології одну із груп готували протягом певного часу за спеціальністю «Психологія. Англійська мова та література». Один викладач вів заняття за однаковими навчальними планами в групі, яка вивчала англійську мову і в якій курс «Експериментальна психологія» викладався англійською, та в групі, яка прослуховувала цей курс рідною мовою. В академічній групі, де навчання здійснювалося англійською мовою, вимірювали успішність студентів третього курсу, на якому,

викладався курс «Експериментальна психологія» після його завершення, як і в групі, де викладання здійснювалося рідною мовою. Виявилося, що викладання англійською мовою сприяло підвищенню успішності (Максименко, 2008).

Який вид плану застосовано в даному експерименті? _____

Визначте незалежну та залежну змінні: _____

Як можна пояснити той факт, що викладання англійською мовою сприяло підвищенню успішності?

Які загрози валідності простежуються в даному дослідженні?

У 1970 р. американські психологи С. Кайслер і Р. Берал здійснили експериментальне дослідження. На початку дослідження молодим чоловікам, залученим до експерименту, пропонували виконати досить складний тест на інтелект. Після цього половині досліджуваних повідомили, що вони виконали тест дуже добре, а іншим — що вони погано впоралися із завданнями тесту. Після тестування досліджуваним пропонували відпочити у кафетерії, розташованому в тому самому приміщенні, де здійснювався експеримент. До досліджуваних підходила приваблива дівчина (помічник експериментатора), одягнута або дуже модно, або скромніше. У результаті експерименту було встановлено, що чоловіки, яких повідомили, що вони

успішно виконали тест на інтелект, частіше виявляли ознаки "романтичної поведінки" до дівчини, одягнутої модно, ніж до дівчини, одягнутої скромніше. Чоловіки, яким повідомили, що вони не впорались із завданнями тесту, поводитися протилежно, тобто частіше виявляли ознаки «романтичної» поведінки до дівчини менш привабливої (скромно одягнутої).

Яку теоретичну гіпотезу було висунуто в дослідженні? _____

Як формулювались експериментальні гіпотези дослідження?

Як формулювалась альтернативна статистична гіпотеза дослідження?

Скільки незалежних концептуальних змінних було в дослідженні? Які саме? _

Скільки залежних змінних у дослідженні? _____

Скільки незалежних операційних змінних було використано в експерименті?

Яким був експериментальний план дослідження? _____

Скільки груп досліджуваних було створено? _____

За допомогою яких способів експериментатор маніпулював незалежними змінними? _____

Чи потребує це дослідження дебрифінгу? Якщо так, то чому? _____

До якої предметної сфери психології належить дослідження? _____

Теми для доповідей

1. Прості експериментальні плани.
2. Феномен квазіекспериментального дослідження.
3. План Соломона
4. Практика експериментування і можливі методологічні помилки.

Практичне заняття №9
ТЕМА. ОБРОБКА ТА АНАЛІЗ ДАНИХ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Методи аналізу результатів експериментів як перевірка статистичних гіпотез про відмінності груп. Рівень статистичної значущості. Параметричні і непараметричні методи.

2. Аналіз результатів кореляційних досліджень. Основні види кореляційних досліджень: прості, порівняльні, структурні. Змінні в кореляційних дослідженнях.

3. Области застосування кореляційних досліджень. Можливі інтерпретації кореляційних зв'язків між змінними.

4. Стратегії формування груп в порівняльних кореляційних дослідженнях.

Література

1. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія. Навчальний посібник. Київ, «Академвидав». 2012. 402 с.

2. Горбунова В. В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: навчальний посібник. К.: “ВД “Професіонал”, 2007. 208 с.

3. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.

4. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент. М.: Изд-во МГУ, ЧеРо, 1997. 256 с.

5. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.

6. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. СПб.: Социально-психологический центр, 1996.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1 Надайте характеристику параметричним і непараметричним критеріям статистичних гіпотез:

Параметричні критерії _____

Непараметричні критерії _____

Завдання 6. На що вказує коефіцієнт кореляції r ?

Завдання 7. Завершите незакінчене висловлювання:

- Кореляційні дослідження проводяться для перевірки гіпотез: _____

- Валідність кореляційного дослідження тим вище, чим _____

- Встановлення кореляцій між вимірюваними змінними _____

- В кореляційних дослідженнях застосовуються наступні форми контролю: _____

- Вкажіть способи подання результатів, які використовуються в кореляційному дослідженні: _____

Завдання 8. Нижче описані результати гіпотетичних двовимірних кореляційних досліджень. Проінтерпретуйте результати, принаймні, двома способами з урахуванням проблем спрямованості та третьої змінної (Гудвін, 2004).

Існує позитивна кореляція між рівнем авторитарності матері і сором'язливістю дитини.

Існує позитивна кореляція між обсягом домашньої бібліотеки і середнім балом студента в коледжі.

Завдання 6. Назвіть помилки узагальнення експериментальних даних?

Завдання 7. Проаналізуйте типи помилок експериментаторів при оцінці результатів діяльності досліджуваного які виділив Л. Бергер (*Berge, 1987*).

Вікторія Борисівна Бедан

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

Українською мовою

Підписано до друку __. __.2020. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура
Cambria. Цифровий друк. Умовн. друк. арк. 3,2. Тираж 50 прим.
Замовлення № _____.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс» (Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1044 від 17.09.02). Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. (048) 7777591 e-mail: fenix-izd@ukr.net